

Mušinka, Alexander (Ed.): Stará Tehelňa. Súčasný stav a možnosti riešenia. Prešov, Krajské centrum pre rómske otázky - CAV - ÚRNS, 2006, 247 s.

Lenka Inášová. Ústav regionálnych a národnostných štúdií Prešovskej univerzity.
lenka.inasova@gmail.com

Stará Tehelňa je „zástavba uzavretého typu - s obslužnými komunikáciami po vnútornom obvode súboru a s hlavným peším prepojením, ako aj spoločnými komunikačnými priestormi vo vnútroblokovej zástavbe“ (Andrea Marcinková), je to kontrast medzi platičmi a neplatičmi, disciplinovanými a nedisciplinovanými obyvateľmi“ (Michal Kaliňák), avšak Stará Tehelňa je tiež vedome a systematicky vytvorené etnické geto považované za neetický, ale hlavne nerozumný a neprezieravý krok, ktorý mesto Prešov urobilo začiatkom 21. storočia“ (Marek Hojsík).

Stará Tehelňa - Súčasný stav a možnosti riešenia je zborník 20 príspevkov, ktorých autori akoby sa stretli pred bránou zobrazenou na obálke a tlmočili svoje nazeranie na komplex 176 bytov, na prešovské mestské geto. Každý z dvadsiatich autorov pochádza z rôznej oblasti a rôznej špecializácie a Starú Tehelňu hodnotí z mnohoročných uhlov pohľadov, čo je napokon zrejmé aj z úvodných citácií. Poslaním publikácie je poukázať na mnohovrstevnosť a komplexnosť problematiky mestských gét, na jej neuveriteľnú šírku a zložitosť. Dôkazom toho je už samotné zloženie prispievateľov priamo, či nepriamo pracujúcich s takýmito lokalitami - od zamestnancov mestského úradu, cez akademikov a historikov, ľudí žijúcich a pracujúcich na Starej Tehelni, právnikov, aktivistov v ľudsko-právnych oblastiach, a napokon aj samotných realizátorov sociálnych zmien v podobných lokalitách Slovenska, ale aj zahraničia.

Pri hodnotení komplexnosti problematiky Starej Tehelne uverejnenej v publikácii by sme mohli menovať mnoho ďalších oblastí a argumentovať o dôležitosti, opodstatnenosti či súvislosti niektorých príspevkov. Avšak každý z nich bezpochybná vnáša do tematiky jedinečnosť pohľadu, a tým sa potvrdzuje široký rozmer sociálnej skutočnosti súvisiaci so životom v segregovanej mestskej časti Prešova.

Historický exkurz vzniku Starej Tehelne ponúka pracovníčka mestského úradu Andrea Marcinková v článku *Stará Tehelňa očami zainteresovaného úradníka* i Alexander Mušinka v článku *Stará Tehelňa alebo Dobré ráno pán sused*. Tento však stojí v zjavnej opozícii a predkladá konkrétne dôkazy o neútešnej situácii bežného nájomníka. Michal Kaliňák v príspevku *Stará Tehelňa dvojakým objektívom* deklaruje politický záujem samosprávy, upokojuje všetkých aktérov riešenia problémov a vyzýva ich k spoločnému konštruktívnemu a systémovému prístupu bez emócií a populizmu.

Detailny popis súčasného stavu života ľudí na Starej Tehelni predkladajú Brigita Juhášová - *Stará tehelňa a aktivity v nej realizované* a Rudolf Pohlodko - *Stará Tehelňa očami jej obyvateľov*, ktorý urobil sondu, či malý sociologický prieskum priamo medzi obyvateľmi sídliska.

Možnosti riešenia, či už presné, detailné, vychádzajúce z platnej legislatívy alebo v podobe myšlienok a nabádania ponúka Ladislav Chynoradský v príspevku *Neplatičstvo v oblasti bývania Rómov*, Michal Smetanka v príspevku *Čo so začarovaným kruhom*, Jana Horváthová a Martina Vyziblová v príspevku *Význam nadstandardní péče při vzdělávání rómských dětí a konkrétní zkušenosti s doučováním v Muzeu romské kultury*, Marta Doubravová v príspevku *Z mizérie do mizérie? Nebo k lepším zítřkům*, Jaroslav Skupník v príspevku *Etika a bydlení a napokonaj David Z. Scheffel Stará Tehelňa: ghetto nebo etnická enkláva?*

Úvahami a zamýšľaním sa nad Starou Tehelňou v kontexte dodržiavania ľudských práv sú príspevky Laca Oravca - *Genius loci Starej Tehelne*, Mareka Hojsíka - *Právo na empatiu* a Claude Cahna - *Rómovia a práva na bývanie v Európe: Slovenské otázky v medzinárodnej perspektíve*.

Kultúrno-antropologickými úvahami sú príspevky Tomáša Kobesa - *Několik poznámek k problematice marginalizovaných míst*, Lukáše Laubeho - *Několik poznámek k ekonomii rómských osád*, Paul Rene Tamburra - *Kto určuje, že „bývanie“ je pre Rómov najlepšie: Sociokultúrna úvaha zo skúsenosti severoamerických Indiánov*, historický príspevok Anny Jurovej - *Dôsledky segregácie vo vývoji konkrétnej rómskej osady*, a napokon aj mierne subjektívny monológ Dušana Šlosára, ktorý vložil svoje myšlienky a postoje do úst anonymnému obyvateľovi mestského geta v článku *Vytýka sa mi, že...*

V kontexte sociologických princípov a zásad sa nad problematikou Starej Tehelne zamýšľa Michal Vašečka v článku *Problematika sociálnej exklúzie, segregácie a getoizácie Starej Tehelne v Prešove v teoretickej perspektíve*.

Editor Alexander Mušinka nechal autorom veľký priestor na to, akým spôsobom tému Starej Tehelne uchopia. Po prečítaní všetkých príspevkov zistíme, že nejde o príručku pre samosprávu, ani o rozvojové koncepcie nadefinované kroky, ktorými by bolo možné riešiť jednotlivé problémové oblasti života na sídlisku Stará Tehelňa.

Publikácia sa ponáša na mozaiku, pričom však 20 jej častí tvorí zatiaľ len prvý z mnohých sústredných kruhov. Každým článkom sa otvára množstvo ďalších otázok, na ktoré by sme mohli hľadať odpovede znova u ďalších odborníkov, avšak možnosť hľadania odpovedí vidíme aj v otvorenej diskusii už zúčastnených autorov.

Pri čítaní jednotlivých príspevkov čitateľa tak možno bude tiež pokúšať rozsypať články, rozsypať vety a vyskladať dialógy, kde si mnohí autori nájdu odpovede na svoje nezodpovedané otázky, na svoje tápanie, prípadne dostanú možnosť konfrontovať svoje názory a presvedčenia.

Kým napríklad Marek Hojsík tvrdí, že komunita žijúcej na Starej Tehelni je neorganická a nie sú v nej prítomné väzby solidarity a kolektívnej zodpovednosti, David Z. Scheffel pozerá na Starú Tehelňu analogicky s európskymi židovskými komunitami, ktorých súdržnosť vytvorená počas dlhého obdobia spoločného života sa prejavila v pokračujúcej, už dobrovoľnej residenčnej segregácii.

Kým Dušan Šlosár vyzýva, aby sme pred rôznymi stratégiami a akčnými plánmi dali prednosť sociálnemu inžinierstvu, Michal Smetanka háji potrebu a zmysel strategického plánovania.

Ak si Andrea Marcinková kladie otázky, ako sa posunúť v napĺňaní agendy svojho odboru, hneď niekoľkí odborníci jej núkajú odpovede, počnúc praktickým ľudským prístupom a pochopením ľudí žijúcich nedobrovoľne v etnicky homogénnej časti mesta, až po presné a detailné algoritmy riešenia bytovej situácie nájomníkov.

Často diskutovanou témou vo vedeckej, politickej i laickej verejnosti je problematika pripisovanej etnicity ľuďom žijúcim v marginalizovaných komunitách. Zaujímavým aspektom tohto zborníka je používanie terminológie jednotlivých autorov práve pri identifikovaní ľudí žijúcich na Starej Tehelni. Dovoľme si tvrdiť, že použitie toho-ktorého pomenovania nie je len odrazom slovníka profesného pozadia, avšak aj subjektívnym postojom k týmto ľuďom. Niektorí autori ich nazývajú „neplatičmi“, „neprispôsobivými“, „čiernymi pasažiermi“, iní ich vnímajú ako „sociálne vylúčených Rómov“, ďalší ako „tzv. neplatičov“, „tzv. menej prispôsobivých“ či „ľudí ohrozenými sociálnym vylúčením“. Pokiaľ sú títo ľudia porovnávaní s ostatným obyvateľstvom niektorí autori píšú o „Rómoch a Nerómoch“, „platičoch a neplatičoch“, o „väčšinovom prispôsobivom obyvateľstve a minorite“.

Akosi bodkou za touto „prestrelkou“ dáva Michal Smetanka v článku *Čo so začarovaným kruhom?*, ktorý používa pomenovanie Ľudia a ktorý navrhuje „zamyslieť sa nad možnými perspektívami rozvoja v zmysle pozitívneho rastu a zrovnoprávnenia postavenia „normálnych ľudí“, bez ohľadu na to, či sú to gádzovia, cigáni, Rómovia, Nerómovia... či kto vlastne čím je.“

Cieľom publikácie Stará Tehelňa - Súčasný stav a možnosti riešenia, ktorá vznikla v rámci Programu integrácie Rómov zabezpečovaného Nadáciou Ekopolis a PDCS, je započat' otvorený a konštruktívny dialóg pri plánovaní ďalších krokov na zmiernenie začarovaného kruhu stigmatizovaných ľudí žijúcich v mestskom gete. Veríme, že táto publikácia bude impulzom pre kompetentných, aby prehodnotili svoje často jednostranné nazeranie na Starú Tehelňu a vniesli do svojich každodenných rozhodnutí zodpovednosť za osud a život ľudí zakliesnených v mestskom gete.